

Predsednica Slovenskega etnološkega društva, Helena Rožman, pri polaganju venca.

Foto: Janez Bogataj, Beltinci, 12. 8. 2009

Spominska plošča na rojstni hiši prof. dr. Vilka Novaka.

Foto: Janez Bogataj, Beltinci, 12. 8. 2009

SLAVNOSTNI GOVOR OB ODKRITJU SPOMINSKE PLOŠČE PROF. DR. VILKU NOVAKU OB STOLETNICI NJEGOVEGA ROJSTVA

Dvanajstega avgusta 2009 so na predlog Občine Beltinci in Slovenskega etnološkega društva na Zverovi domačiji v Beltincih, kjer se je 28. aprila 1909 rodil prof. dr. Vilko Novak, ob stoletnici njegovega rojstva odkrili spominsko ploščo. Poleg župana Občine Beltinci, najozbiljnejših strokovnih sodelavcev, predsednice Slovenskega etnološkega društva, sorodnikov in številnih sokrajanov se je odkritju udeležil tudi upokojeni mariborski pomožni škof dr. Jožef Smej. V nadaljevanju objavljamo slavnostni govor njegovega učenca in naslednika, prof. dr. Janeza Bogataja.

Spominske plošče pomenijo trajne zapise zgodovinskih spominov. Spominov na dogodke in dejanja, predvsem tudi spominov na posameznike in njihova dela. Dela, ki so na različne načine sooblikovala prizadevanja posameznika in prispevala k oblikovanju krajevne, regionalne ali širše istovetnosti. To pomeni, da so spominske plošče predvsem opozorila in izzivi za vsakokratne sodobnosti in ljudi, ki te sodobnosti sooblikujejo in ustvarjajo. Zelo zmotno bi bilo, če bi dela in ustvarjalnosti posameznikov pojmovali le kot nekakšno zakladnico kulturne dediščine. Njihova strokovna, znanstvena, tudi umetniška spoznanja in stvaritve so tako rekoč neusahljivi viri, pogoji za njihovo vsakokratno sodobno nadgrajevanje, torej pogoji za razvoj strok, znanosti, umetnosti, navezadnje tudi za razvoj vsakega kraja, zavedanja prebivalcev o njihovih pripadnostih časom in družbenim okoljem.

V letošnjem letu se spominjamo stoletnice rojstva rednega univerzitetnega profesorja, doktorja, zaslužnega profesorja Univerze v Ljubljani in častnega meščana Ljubljane, častnega člana Slovenskega etnološkega društva, etnologa in slavista Vilka Novaka, ki se je 28. aprila 1909 rodil na Zverovi domačiji v Beltincih. Odkritje spominske plošče je skromna oddolžitev in predvsem zapis spomina na našega univerzitetnega učitelja, raziskovalca, najzaslužnejšega za razvoj etnološke vede po drugi svetovni vojni ter njenega temelja, ki ga predstavlja izobraževanje vsakokratnega znanstvenega in strokovnega naraščaja na ljubljanski Univerzi. Čeprav so ga študijska pot in vse poznejše postaje

njegovega življenjskega popotovanja popeljale iz rodnega Prekmurja, lahko rečem, da ga je prav Prekmurje skupaj s Porabjem zaznamovalo tako na strokovnem, znanstvenem in osebnostnem področju. Zdi se, da bi morali v današnjih časih, ko se prebivalci Slovenije vedno manj poznamo med seboj, videti in ponovno spoznavati Novakova prizadevanja ter dejanja, ki so imela značaj pravega ambasadorstva Prekmurja in Porabja. To Novakovo ambasadorstvo je postopoma preraščalo iz tega mikrookolja v najbolj zlahtne, izrazito strokovne in znanstveno podprte vrednote slovenske narodne zavesti. Novakovo delo je bilo od leta 1948, ko je postal asistent, in od leta 1955, ko je postal docent na ljubljanski univerzi, povezano z velikimi spremembami v etnološki vedi, njeni metodološki utrditvi in predvsem s presejanjem splošne laične in strokovne miselnosti, da je to veda, katere predmetna opredelitev je povezana s kmečkostjo in z antikvarnostjo. S širokim razgledom v dogajanja v Evropi in svetu je postavil nove temelje etnologiji kot enoviti vedi o ljudeh, kulturi in kulturah, vedi, ki primerjalno povezuje spoznanja o evropskih in neevropskih kulturah. Ko je prišel prof. Novak na Etnološki oddelek Filozofske fakultete na ljubljanski Univerzi, ga je čakalo veliko reformnega dela, zlasti še ob zastarelih, tudi strokovno površnih fizičnoantropoloških in etnogenetskih temah takratnega predstojnika, predvsem pa bolj svojevrstnega politika dr. Nika Županiča. Po njegovem odhodu v pokoj je bil prof. Novak vrsto let edini predavatelj na oddelku in je s širokim primerjalnim znanjem uvajal novosti, vpeljal sistematična predavanja o južnih

* Prof. dr. Janez Bogataj, univ. dipl. etnol. in umetn. zgod. 1000 Ljubljana, Kosovelova 15, E-naslov: janez.bogataj@guest.arnes.si

in drugih Slovanih ter drugih evropskih narodih, predvsem pa utrdil regionalne usmeritve vede. Nedvomno je zaslužen tudi na področju uvajanja metod in tehnik raziskovalnega dela. Sistematično je uvajal terensko delo kot eno izmed najbolj razpoznavnih oblik strokovnega in raziskovalnega dela v etnologiji. Pri tem ni pozabil na vzporedno in stalno poudarjanje teoretskega pogleda, ki je bil temelj za prihodnji razvoj stroke. Pri vseh omenjenih prizadevanjih je vzpostavljajl vezi tudi s tujimi strokovnjaki, zlasti v slovanskem in germanskem svetu ter seveda z madžarskimi in s skandinavskimi etnologi. Ena največjih vrednosti Novakovih prizadevanj je v izjemno široki odprtosti tudi za drugačne poglede, zlasti še za najrazličnejše metodološke in predmetne inovacije. Čeprav pogosto tudi z dobršno mero tiste tipične Novakovske kritičnosti, je kljub vsemu dopuščal mlajšim kolegom, da so (in smo) lahko razvijali interese za nova vprašanja in nove metodološke pristope. Vse povedano je še zlasti poučno za današnji čas, ko, žal tudi na (preštevilnih) slovenskih univerzah, pogosto razvijajo argument »tuljenja v isti rog« in mlade ter manj mlade raziskovalce oblikujejo v množico kimajočih in priklanajajočih se nekim zveličavnim diskurzom. Novakovo poudarjanje regionalnih kultur je danes ponovno del splošne evropske aktualnosti. Seveda ne dnevnopolitične, do katere je imel naš profesor zares odklonilen odnos, pogosto s sočnimi humorističnimi primerami in komentarji, toda vedno na temeljih resnega strokovnega in znanstvenoraziskovalnega argumentiranja, kar etnologiji kot eni temeljnih ved o kulturah in ljudeh daje odlično popotnico tudi za prihodnje.

Prof. Novak je bil leta 1965 izvoljen v naziv izrednega in leta 1972 v naziv rednega profesorja za etnologijo. Kljub temu da segajo skromni začetki etnološkega oddelka na ljubljanski univerzi že v čas pred drugo svetovno vojno, lahko rečem, da je šele prof. Novak postavil in začel razvijati pravo zamisel oziroma koncept oddelka in etnološke vede same. V mojem in spominu mojih kolegov ter kolegic nam ostaja seveda kot izjemno pokončen profesor. Pokončen do dogajanj na univerzi in fakulteti kot tudi v družbi kot celoti. Bil je tudi na nek poseben način strog. Strog v tem, da je od nas zahteval veliko, ne le temeljnega, temveč tudi nekakšnega enciklopedičnega znanja. Nobena skrivnost ni, da so bili izpiti pri prof. Novaku vedno nekaj povsem nepredvidljivega. Tudi za maloštevilne študente iz Prekmurja, ob katerih se

mu je na njegov pogosto resni obraz le prikradel nasmešek, a je kaj hitro zbledel, ko ga je npr. vprašal, kje da je bil čez nedeljo. In pogosto je dobil odgovor: v Murski! Po takem odgovoru je sledila le še gesta, ki je pokazala k vratom njegovega kabineta. Tudi mi, ki smo bili doma s »Kranjskega«, smo se vedno ne nek način bali vprašanj, povezanih s Prekmurjem, npr. kaj je *kisilak* ali kaj so *belice*? Vendar to so le iztrgane podrobnosti, ki pa spet dokazujejo, kako nam je poskušal na vse načine približati svoje rodno Prekmurje. Vendar so se vse preštevilne podrobnosti, ki smo jih v letih študija nizali iz njegovih predavanj, terenskih vaj, ekskurzij in počitniških praks, nalagale v kar zajetno zakladnico znanja. To se je pokazalo tudi na mednarodnih srečanjih, kjer tuji profesorji niso skoparili s priznanji: to so pa Novakovi študentje!

Strokovna, znanstvenoraziskovalna in literarna zapuščina je zbrana v številnih knjigah, člankih in razpravah prof. Novaka. Zaslužen je za sestavo in ustroj slovenske ljudske kulture in etnološko podobo Slovenije. Še posebno moram poudariti njegove raziskave zgodovine etnološke vede v Sloveniji in na njo navezane tudi v sosednjih državah. Ukvarjal se je z etnološkim atlasom Jugoslavije, veliko raziskoval Prekmurje, kateremu je z doktorsko disertacijo o ljudski prehrani omogočil, da je še danes edina pokrajina v Sloveniji s tako raziskavo. Seveda ne moremo mimo Novakovega poznavanja madžarske kulture in madžarskega jezika. Izjemne so njegove mednarodne strokovne polemike, zlasti z nekaterimi madžarskimi in avstrijskimi znanstveniki. Tu so še številne objave v zbornikih in glasilih, prevodi, pesniške objave in drugo. Zato je ta spominska plošča veliko več kot le spomin na našega profesorja, na odličnega etnologa in slavista, veliko več kot le oddolžitev lokalnega prebivalstva svojemu prekmurskemu rojaku. On in njegova dela nam kažejo poti in načine, ki so lahko vzor tudi našim sodobnim prizadevanjem. Prizadevanjem, ki morajo biti naravnana k skrajno doslednemu in poštenemu, z dnevnim dogajanjem neobremenjenemu raziskovalnemu ali kakršnemu koli drugemu delu. Delu, ki se ne ustavi le pri vprašanjih lokalnih kultur, in delu, ki zveličavno ne časti le globalističnih pojavov. Torej delu, pri katerem sta obe navedeni skrajnosti v stalni soodvisnosti ter pogoja za nova sodobna spoznanja, ki neusahljivo črpajo tudi iz zlahtne zakladnice krajevne, regionalne ali širše kulturne dediščine.